

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De Rechabieten en wij

Zo zegt de Here der heerscharen, de God van Israël: nimmer zal het Jonadab, de zoon van Rechab, ontbreken aan een man, die voor mijn aangezicht staat al de dagen.

Jeremia 35

Wanneer we Jeremia 35 lezen met aftrek van de laatste verzen, wordt het een tamelijk eenvoudig hoofdstuk voor ons. Dan is het immers mogelijk die Rechabieten met de vreemde ideeën, die zij er op na houden, te laten voor wat ze zijn. Weliswaar stelt de profeet hen aan zijn volk ten voorbeeld, maar dat is dan enkel vanwege hun gehoorzaamheid en beginselvastheid. Precies zo kunnen wij onszelf en elkaar laken of aanvuren door te wijzen op de ijver van de Jehova's-getuigen. Daar zit volstrekt niet in opgesloten, dat we 't ook maar voor één van hun wonderlijke opvattingen opnemen. De vergelijking, die we in zulke gevallen maken, is formeel en vrijblijvend.

De slotverzen van dit hoofdstuk, waarvan het laatste hierboven uitgeschreven is, maken echter deze aanpak van het tekstgegeven wel niet onmogelijk, maar toch op z'n minst ontoereikend.

Niet onmogelijk, want de Here maakt door de mond van zijn profeet duidelijk onderscheid tussen de woorden van Jonadab, de zoon van Rechab, en zijn eigen spreken, vs 14. Jonadab's voorschriften worden opgevolgd, maar naar de goede geboden van God wordt niet geluisterd. Er trilt iets door dit hoofdstuk van goddelijke jaloezie: waarom zijn de leden van het huis van Rechab zo trouw en volgzzaam, waar het de menselijke inzettingen van hun gezaghebbende voorvader betreft, en waarom ontbreekt bij Israël die gehoorzaamheid ten opzichte van het goddelijk woord in belofte en bevel, dat vroeg en laat door de profeten gesproken is. Op dezelfde manier kan Jeremia ergens elders (2 : 11) zeggen: heeft ooit een volk goden verruild — en dat zijn toch geen goden — maar mijn volk heeft zijn Eer verruild voor wat geen baat brengt. Of, in 8 : 7: zelfs de ooievaar aan de hemel kent z'n vaste tijden en tortelduif en zwaluw nemen de tijd van hun komst in acht, maar mijn volk kent het recht des Heren niet. Ieder begrijpt waar 't de profeet met zulke vergelijkingen om te doen is: niet dat Israël de goden der volken gaat dienen of trekvogel wordt, maar dat het bestendige trouw zal opbrengen. Zo wil de Here God hier ook niet, dat zijn volk naar rechabietische regel gaat leven, wel dat het zich zal spiegelen aan de trouwe volgzzaamheid, die deze mensen aan de dag leggen.

Ja, en toch is er iets meer aan de hand dan deze soepele uitleg zou doen vermoeden. Dat zit 'm in die laatste verzen, waar de Here God aan het huis van Rechab een belofte doet. Zo'n belofte zoeken we tevergeefs in hoofdstuk 2, waar de volken, de Kittieten en de Kadarieten, aan Israël ten voorbeeld worden gesteld. Als de Here de volken iets — en dat is veel! — in het vooruitzicht stelt, gebeurt dat niet vanwege, maar zeer kennelijk ondanks hun afgoderij.

Het huis van Rechab echter ontvangt een goddelijke belofte, die duidelijk in verband staat met de trouw aan de beginselen van vader Jonadab. Deze belofte, dat 't Jonadab, de zoon van Rechab, nooit zal ontbreken aan een man, die voor Gods aangezicht staat (d. w. z. Hem dient) al de dagen. Deze toezegging

maakt het onmogelijk ons vrijblijvend van die Rechabieten te distancieren. Als de Here God zegt, dat er uit dit huis altijd zullen zijn, die Hem dienen, betekent dit immers, dat de Rechabieten wel niet in groten getale — een man, iemand, staat er; 't kan eigenlijk niet zuiniger — maar toch ononderbroken onder het volk Gods, in de kerk vertegenwoordigd zullen zijn. En dan niet als mensen, die — gelukkig! — van hun eigenaardige ideeën bekeerd zijn, neen, 't zal Jonadab niet ontbreken aan een man die God dient, Jonadab, die over die eigenaardige ideeën diep heeft nagedacht en als resultaat van deze bezinning gekomen is tot een duidelijke formulering van een exentrieke leefregel, waartoe hij zijn huis heeft verplicht. Deze Jonadab zal zijn opvattingen onder Gods volk zien voortleven. Dat bedoelt deze belofte te zeggen.

Dit maakt onze belangstelling voor het huis van Rechab eerst recht gaande. De vraag, wat voor mensen dit geweest zijn, komt nu niet langer voort uit louter geschiedkundige interesse, maar is veel actueler. Het antwoord op deze vraag is nodig om de Rechabieten vandaag nog te herkennen onder Gods volk.

De Rechabieten dan hebben van ouds onder Israël een afzonderlijk clan- en familieverband gevormd. De Schrift stelt hen in relatie tot de Kenieten, een stam van woestijnnomaden, die onder Mozes zwager Hobab met Israël het land Kanaän was binngetrokken en zich hoofdzakelijk in de woestijn van Juda gevestigd had. Verspreide families kwamen trouwens ook in noordelijker streken van het land voor, b.v. die van Heber uit Richteren 4. Deze Kenieten waren vereerders van Jahweh, maar ze schijnen een groot voorbehoud gemaakt te hebben ten aanzien van Gods belofte aangaande het land Kanaän. Aan de zondige Kanaänieten was immers te zien, hoe gevaarlijk het leven in het cultuurland was. Treden in de erfenis van Kanaäns cultuur leidde volgens de Kenieten onvermijdelijk tot overname van de kanaänietische godsdienst der Baäls. Daarom hielden ze zich in Kanaän afzijdig van de cultuur en volhardden in hun woestijn-achtige leefwijze als meer passend bij de dienst des Heren. Ze bleven tentbewoners in een land van huizen en steden.

In dit hun afwijkend gevoelen zijn ze niet weinig bevestigd geworden door de ontwikkeling van Israëls geschiedenis in het land Kanaän. Inderdaad hebben de Israëlieten zich in steeds sterker mate afgegeven met de godsdienst der Kanaänieten. Een dieptepunt bereikte dit proces in Achab's dagen. En uitgerend in deze tijd zien we de in onze tekst genoemde Jonadab naar voren komen. Wanneer Jehu zijn revolve tegen het huis van Achab op touw zet, vindt hij bij deze Jonadab aansluiting en sluit hij met hem een monsterverbond, waarvan de toedracht ons plastisch beschreven wordt in 2 Kon. 10 : 15 en 16. Jehu tracht aldus zijn opstand aannemelijk te maken voor het behoudende landvolk, dat sterke, religieuze bezwaren had tegen het kanaänietisch-gezinde koningshuis te Samaria. Hij zal Jonadab eens tonen zijn ijver voor de Here. Als deze overtuigd wordt, welke Jahweh-vereerder zal dan achterblijven. Het monsterverbond met Jehu moet voor Jonadab echter een grote teleurstelling geworden zijn. Misschien naar aanleiding van deze gebeurtenissen is hij zich nog eens gaan bezinnen op de oude tradities van zijn stam en

INHOUD:

De Rechabieten 'en wij	H. d. J.
Over het Evangelie	C. V.
Op weg naar de volgende synodocratie	G. V.
Nederlandse schilderkunst in het begin van de 19e eeuw	H. R. R.
Spelen met strengen wol	P. A. H.
Boekbespreking	
Ingezonden	
Persschouw	
Kerknieuws	

familie en is hij gekomen tot het opstellen van een zeer strenge leefregel, die hij aan de leden van zijn huis verplicht heeft opgelegd tot in lengte van dagen.

Deze regel vinden we in Jer. 35 : 6 en 7 geformuleerd. De Rechabieten zeggen daar tot de profeet: onze vader Jonadab, de zoon van Rechab, heeft ons geboden: nimmer zult gij of uw kinderen wijn drinken; ook zult gij geen huis bouwen, geen zaad zaaien, geen wijngaard aanleggen of in bezit nemen, maar gij zult uw leven lang in tenten wonen, opdat ge lang leeft in het land, waar ge als vreemdeling vertoeft. We zien, dat Jonadab in zijn regel radicaal afstand doet van Kanaän als land der belofte. Alles wat hij verbiedt is immers typerend voor Kanaän. En het verbaast ons niet, dat dit land in Jonadab's mond land der vreemdelingschap heet. De regel is inderdaad een consequente uitwerking van het grondbeginsel der Kenieten.

Deze Rechabieten nu worden door de profeet Jeremia voor het voetlicht geplaatst, ruim twee eeuwen na de dood van Jonadab. Gewoonlijk kwam de Israëliet weinig met deze mensen in aanraking, omdat ze immers leefden in de steppe-achtige, achteraf liggende delen van Palestina. Maar vanwege de oprukkende legers en hulpstroepen van Nebukadrezar hebben ze zowaar een tijdelijk onderkomen gezocht binnen de muren van Jeruzalem. Nu is er de kans, dat Israël met deze groep geconfronteerd wordt — en deze kans wordt benut. Met opzet laat God de boodschap der Rechabieten, die trouwens geen missionaire strekking heeft, in Jeruzalem weerklinken. Waarom? Is de Here het met hun standpunt eens? Dat niet. Te nadrukkelijk spreekt de Here in vs 15 van „het land, dat Ik u en uw vaders gegeven heb“, in tegenstelling tot Jonadab, die sprak van „het land, waar ge als vreemdeling vertoeft“.

Maar wel zijn Gods profeten de opvattingen der Rechabieten soms heel dicht nabij gekomen. Om ons tot Jeremia te beperken, in 2 : 2 predikt hij: zo zegt de Here, Ik gedenk de genegenheid van uw jeugd, de liefde van uw bruidstijd, toen ge Mij gevolgd waart in de woestijn, in onbezaaid land. Soortgelijke uitspraken zijn ook bij Hosea te vinden. (Ook heeft Israël godsdienstige instellingen gekend, die in de buurt brachten van de rechabietische gedachte: het wijnverbod voor de nazireeër en het wonen in tenten op het loofhutten-feest, zie Lev. 23 : 43). We kunnen het zo stellen, dat de Rechabieten van Godswegen niet een principiële, maar wel een historisch gelijk hebben gekregen. Dit historische gelijk is door God zelf uitgesproken op een tijdstip, waarop het overduidelijk gebleken is uit de zonde die Israël bedreven heeft met Kanaäns cultuur. En op grond van dit historische gelijk ontvangen nu de Rechabieten een recht van spreken onder Gods volk tot in lengte van dagen.

Zo is de rechabietische gedachte vertegenwoordigd ook onder het nieuwe verbond. Rechabieten van het nieuwe testament zijn b.v. de mensen, die naar het woord van de Heiland zichzelf gesneden hebben terwille van het Koninkrijk der hemelen of de gelovigen, die naar het woord van Judas zelfs het kleed haten dat door het vlees bevlekt is. Het zijn heus niet alleen de christenen van de geheelonthouding, maar meer in het algemeen die gelovigen, die met grote argwaan vervuld zijn tegenover de cultuur in haar meeste uitingen. We mogen hier, dacht ik, ook wel noemen sommige groepen van onze christelijk gereformeerde broeders en zusters, die in 1892 ten diepste gekozen hebben tegen het cultuur-optimisme van Abraham Kuyper.

Zeker, de aarde is des Heren, mitsgaders hare volheid, en er is geen terrein, of Christus zegt: mijn, — daar had Kuyper gelijk in. Maar o, de historische uitwerking! Er is waarlijk

geen reden om daarop in 't geheel genomen te roemen.

Er is hier wel reden tot tolerantie: principiëel gelijk en historisch gelijk zullen elkaar moeten vinden in één kerk, zoals de sterken en de zwakken uit Paulus' dagen. En dan niet zo, dat de ene groep de andere gaat dwingen haar opvattingen prijs te geven. Dat moet naar twee kanten gezegd worden, maar toch het meest naar de kant van het principiële gelijk, omdat deze sterken meestal ook de getal-sterken zijn. Het is zo mooi, dat Paulus, wanneer hij schrijft over sterken en zwakken, bij alle gewenste duidelijkheid inzake eigen standpunt zijn betoog nergens ontsiert door bekeringsijver. Blijkbaar vindt hij het getuigenis der zwakken ergens waardevol. Er is plaats voor de Rechabieten in Christus' kerk. Pas op de nieuwe aarde zal hun historisch recht van spreken vervallen zijn.

Wageningen.

H. de Jong.

Zo tekent hij dat evangelie met het grote, wonderbare effect ervan in hen tot wie het door God wordt gezonden.

* * *

Door heel de geschiedenis der mensheid heen heeft God zijn genade, zijn heil aan de mensen laten verkondigen.

Overal in de bijbel wordt ons dat met indringende kracht getekend. Dat komen van het evangelie is zelfs het beslissende gebeuren in de historie der mensheid.

Het geschiedde reeds in het Oude Testament. God kwam ook in de oude bedeling tot de mensheid, tot zijn volk, tot zijn kinderen vóór allen met het evangelie.

Het is onmogelijk dit alles in den brede te tekenen. Ik wijs, om er iets van te laten zien eerst op een paar momenten — het zijn hoofdmomenten — uit de tijd van het oude verbond.

Nadat de mensheid, ondanks het oordeel Gods van paradijs en zondvloed opnieuw van God was afgevallen roept God Abraham uit Ur der Chaldeën.

Abraham was een sjeik, een herdersvorst. Als er geen wonder geschiedde zou hij, evenals de miljoenen en miljoenen uit de vervlogen eeuwen, zijn ondergegaan zonder één spoor na te laten. En ook zijn naam zou met hem vergaan, want hij had geen zoon. Bovendien was Abraham een heiden. Uw vaders aan de overzijde van de rivier hebben de afgoden gediend zal vele eeuwen later Jozua tot het volk Israël zeggen.

Maar dan komt God in Abrahams leven. De eeuwige, levende God, de God aller genade. En die zegt tegen Abraham: Ga uit uw land en uit uw maagschap en uit uws vaders huis naar het land, dat Ik u wijzen zal; Ik zal u tot een groot volk maken, en u zegenen, en uw naam groot maken, en gij zult tot een zegen zijn. Ik zal zegenen wie u zegenen, en wie u vervloekt zal Ik vervloeken, en met u zullen alle geslachten der aardbodems gezegend worden.

Zie, deze boodschap kreeg Abraham. Dit evangelie.

Door deze boodschap werd Abraham in de volle zin van het woord een ander mens. Hij werd daardoor uit de samenhang van deze wereld met haar zonde, vloek, dood en duivel los gemaakt. Hij werd uit de toen reeds in volle gang zijnde ondergang der wereld losgerukt. Hij werd door God tot diens kind, diens vriend gemaakt. Hem werd een grootse, stralende, eeuwige toekomst in het vooruitzicht gesteld. Voor zichzelf en voor zijn zaad. Hij werd bestemd voor een unieke taak. Namelijk om zelf en in zijn raad een zegen te worden voor heel de wereld.

Dat alles kwam naar Abraham toe, dat alles werd voor en aan en in hun werkelijkheid door die boodschap van God, door diens evangelie.

* * *

Enkele eeuwen later was Abrahams zaad tot een volk geworden.

Maar het was een volk in slavernij. Naar de mens gesproken was het gedoemd om op een gruwelijke wijze voor altijd onder te gaan.

Maar dan komt de God van Abraham, de God van het evangelie van Abraham tot dat volk, tot het volk Israël. Het was geen aantrekkelijk volk. Eerder het tegendeel. Het was toen zelfs niet veel meer dan een gedemoraliseerde en serviele horde. Met een taaie hang naar de afgoden in het hart. Enkele weken nadat God het tot zijn volk had aangenomen zou het zich verdringen om de afgoden van het volk dat het op zijn ondergang had toegelegd.

Hoe dat allemaal evenwel ook mocht wezen, God kwam tot dat volk in de woestijn. In ondoorgrondelijke genade. En Hij zeide tot Israël: Ik ben de HERE uw God, die u uit het land Egypte, het huis der slavernij heb uitgeleid.

Ja, zo sprak God tot het volk Israël.

Neen, Hij zei niet: Als ge dit of dat zult gedaan hebben zal Ik uw God zijn. Hij zei evenmin: Ge moet er maar vurig om bidden dat Ik nog eens uw God zal worden. Hij zei ook niet: Wat zou het heerlijk voor u zijn, Israël, als Ik nog eens Uw God werd.

Over het Evangelie

(II)

Het evangelie in het O.T.

In een vorig nummer van ons blad hebben we iets gezegd over het karakteristieke van het evangelie.

We hoorden dat het een **boodschap** is waardoor dat wat daarin gezegd wordt als een werkelijkheid het leven binnenkomt van hen die het horen.

De boodschap van gratie maakt van een gevangene een vrij man. De boodschap over een overwinning brengt deze overwinning naar hen die deze boodschap ontvangen.

Welnu zo is ook het evangelie waarvan de Schrift spreekt een boodschap die God tot de mensen laat uitgaan en dan een boodschap waarin meekomt, waarin opgesloten is wat die boodschap zegt.

En het gaat in die boodschap inderdaad om een overwinning. De overwinning van Gods genade in Jezus Christus, waardoor de verzoening met God en daarna de vergeving der zonden, het nieuwe leven, kortom dat de volkomen verlossing tot stand wordt gebracht.

* * *

Op prachtige wijze wordt het komen van Gods evangelie en het typische karakter daarvan door de profeet Jesaja uitgebeeld.

In één van zijn profetieën tekent hij de heilige stad Jeruzalem.

Ze is een ruïne geworden. Ze werd stukgeslagen door de oordelen Gods, die over haar heenraasden.

De inwoners ervan, de resten van het volk Gods, leven in diepe ellende. Sombor, troosteloos en uitzichtloos is hun leven. Dikwijls staan ze op de brokstukken van muren en torens en turen in de verte. Maar nooit en nergens daagt de morgen van een nieuwe, blijde dag. Wat moet er van hen worden?

Maar zie, op een goede dag, wordt op de toppen van de bergen rondom Jeruzalem plotseling de gestalte van een man zichtbaar.

Zijn silhouet tekent zich scherp af tegen de heldere lucht. Met grote snelheid komt hij op de stad toerennen. En terwijl hij voortsnelt schalt zijn stem over bergen en dalen. Hij kondigt vrede aan voor Jeruzalem. Hij roept het haar als een evangelie toe dat haar heil komt. Hij verkondigt haar redding uit de ellende. Hij jubelt het Jeruzalem zo luid als hem maar mogelijk is toe, dat de volheid van het heil voor haar komende is — ja, in feite reeds gekomen is.

En waarom en hoe dat kwam zegt hij er in één adem bij. Hij roept namelijk Sion toe, dat haar God, haar trouwe Jahwe zijn koningsheerschappij over de wereld heeft aanvaard. God gaat zijn koningsmacht over heel de wereld nu metterdaad uitoefenen tot verlossing van zijn volk en tot ondergang van zijn vijanden.

Dat wil zeggen: alle afgoden en demonen, alle onheilbrengende en verwoestende machten worden vernietigd en weggevaagd. En

eeuwige vrede, onuitsprekelijke zaligheid en storeloze blijdschap zullen neerdalen op en in zijn volk. Jeruzalem zal zich baden in de zon van Gods eeuwige liefde.

Is het een wonder dat Jesaja uitriep: Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten van de vreugdebode, die vrede verkondigt, die goede boodschap brengt, die heil verkondigt, die tot Sion spreekt: Uw God is Koning?

* * *

Als deze vreugdebode, deze evangelieverkondiger op Jeruzalem toesnelt gebeurt er wat met de geslagen, versomberde, angstige bevolking van de oude, heilige stad.

Neen in de straten en sloppen ervan is nog niets te doen, nog niets te merken. Daarin gaat het grouwe leven van elke dag vooreerst nog onveranderd voort.

Maar de wachters op de muren van de stad die op de toppen der bergen de snelle bode ontdekten zijn één en al spanning. Ze horen de jubelende roep. Als ze, staande op de bouwvallen van de torens en de resten der eeuwenoude stadsmuren, de boodschap van de vreugdebode verstaan raken ze in extase. Want als ze zijn stralende evangelie horen zien ze het grote onbegrijpelijke, wonderbaarlijke reeds gebeuren. En ze juichen wat ze dan en zo zien in een spreekkoor uit: Jahwe keert naar Sion terug! Alles wat scheiding maakte tussen Israëls God en zijn volk en stad is weggevaagd. Alle kloven zijn overbrugd. Oog in oog staan ze nu tegenover Hem, die zich zo lang voor zijn volk verborgen hield. Hij komt om in zijn heilige plaats voor eeuwig onder zijn volk te wonen.

Als het volk in de stad, de wachters op de muren zo hoort jubelen kijkt het verbaasd op. Het wordt evenals in verwarring stil.

Wat is er gebeurd? Wat gebeurt er?

Maar als iets van wat de wachters roepen tot de volksmassa doordringt komt ze in beweging. De armzalige resten van het eeuwenoude volk veren op, de „puinhopen van Jeruzalem”, gegrepen door de juichkreet der wachters barsten ook zelf in een luid en eenparig gejubel los. Ze kunnen zich niet inhouden. Midden in hun ellende roepen ze in onbeschrijflijke vreugde uit: Jahwe erbarmt zich over zijn volk. Hij koopt Jeruzalem los uit de macht van zijn vijanden en verlost het uit alle nood.

Zoals het vreugde geroep van de bode oversloeg op de wachters van Jeruzalem en het gejubel van de wachters het versomberde Sion veranderde in een koor van juichende stemmen, zo slaat tenslotte de vreugde van Jeruzalem over op heel de wereld. Want de wereld ziet het: Jahwe ontbloot zijn machtige redding brengende arm voor het oog van alle volken. Zelfs de einden der aarde zien het grote wonder dat geschied is. Namelijk het komen van het heil, van de redding, die door Israëls God wordt tot stand gebracht.

Zo tekent Jesaja het evangelie als het heil-aankondigende, het heilbrengende, ja, het heilverwerkende woord, dat Jahwe door zijn vreugdeboden laat verkondigen.

Neen, God zei niets van dat alles. Trouwens — als God zo iets zou gezegd hebben, als Hij niet zulke woorden met Israël begonnen was, zou het voor eeuwig zijn omgekomen. Want geen volk geen mens kan zo iets presteren om daardoor in Gods gunst te komen.

Neen, God zei kort en duidelijk er op de man af. Ik ben de HERE uw God. En toen God dat zei, toen **was** dat ook zo. Tegelijk met het spreken van dat woord bracht God tot stand wat Hij daarin uitsprak. In en door dat woord maakte God zichzelf tot de God van Israël en maakte Hij Israël tot zijn volk.

Natuurlijk, God wist precies wat Hij aan Israël had. Hij wist nauwkeurig hoe het zich zou gedragen. Hij wist alles af van het gouden kalf, waarbij de Israëlieten enkele weken later zouden dansen. Hij wist ook, dat Hij over niet zo heel lange tijd zou moeten zeggen, dat alle volwassen Israëlieten op twee na, zouden omkomen in de woestijn. Hij zag reeds de schandelijkheden die Israël zou bedrijven in de vlakten van Moab. De HERE aanschouwde toen reeds heel de trieste historie van Israëls steeds voortgaande en steeds erger wordende afval, waarom het ten slotte in ballingschap zou worden gedreven.

Ja, dat alles wist, dat alles zag de HERE. Maar ondanks dat alles zegt God tot Israël in

de woestijn dat lichtende, stralende woord: Ik ben de HERE uw God.

En God blééf dat woord zeggen alle eeuwen door. Dat woord bleef altijd leven. Het had en behield altijd dezelfde kracht. Het was en bleef altijd dezelfde ernstig gemeente roep van Gods hart, dezelfde greep van zijn liefde. Dag in dag uit, in alle hoogte- en dieptepunten van Israëls bewogen en in vele opzichten zo zwarte volksbestaan, ontmoette God zijn volk vóór alles met dit woord en maakte het ondanks alle daardoor en zo steeds opnieuw tot zijn eigendom. Dag in dag uit bond Hij zich in wonderbare genade aan dat in zichzelf zo ellendige, halstarrige en ondankbare volk en bond Hij dat volk om zich vast.

O zeker, de HERE zei dat volk nog veel meer.

We willen dat geen moment vergeten.

Hij zei onder andere ook hoe het als zijn volk moest leven.

En Hij streed tegen de zonden van zijn volk met dreigingen en gerechtsaankondigen.

Maar het eerste wat God zei, en steeds wéér zei, het eerste en fundamentele van al zijn spreken tot zijn volk, het beslissende uitgangspunt daarvan was altijd dat stralend evangelie waarin God zich met al zijn liefde, genade, zorg aan dat volk gaf: Ik ben de HERE uw God. C.V.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.

H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Tijdelijk adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.

Dr. W. K. van Dijk, Groningen

P. A. Hekstra, Rotterdam

Dr. D. Holwerda, Zuidhorn

Ds. P. K. Keizer, Groningen

Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven

Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.

Mr. Dr. J. Meulink, Enschede

D. W. L. Milo, Nunspeet

Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht

Drs G. Puchinger, Den Haag

Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden

Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen

Ds. B. Telder, Breda

Ds. G. Visee, Kampen

Ds. C. Vonk, Schiedam

Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw“:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

Op weg naar de volgende synodocratie

Wat er in Groningen gebeurde en gebeuren gaat is voor al onze kerken van betekenis. Dat wordt gelukkig door velen gezien.

Hier dreigt meer dan één gevaar.

Onder meer dit gevaar dat we door de groninger achterdeur de synodocratie weer binnhalen.

We bedoelen dit.

Groningen Zuid heeft in strijd met wat door de kerken aangenomen en afgesproken was in het duidelijke artikel 79 van de kerkorde één van zijn dienaren des Woords geschorst.

Tegen het voorgaand oordeel van de raad der naastgelegen gemeente, door art. 79 ver-eist.

Tegen het voorgaande oordeel van een classis Groningen, waarvan artikel 79 niet spreekt.

Zonder het voorgaand oordeel van de particuliere synode, waarvan artikel 79 niet rept.

De schorsende kerkeraad beriep zich voor dit zijn doen „volgens artikel 31“ op de particuliere synode.

Reeds dat is merkwaardig.

Want hoe men ook over dat artikel denken moge, dat artikel heeft de kennelijke bedoeling ook om de handhaving van de kerkorde te verzekeren. Immers het zegt: „... en hetgeen door de meeste stemmen goed gevonden is zal voor vast en bondig gehouden worden. Tenzij het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods, of tegen de artikelen in deze generale synode besloten, zo lang als dezelve door geen andere generale synode veranderd zijn“.

Hier staat duidelijk dat ook de meerdere vergaderingen zich moeten houden aan de artikelen der kerkorde.

En indien ze dat niet doen zijn haar met de kerkorde strijdige besluiten niet vast en bondig.

Dan zijn ze te behandelen als „scheurpapier“.

Maar Groningen Zuid beriep zich op de particuliere synode opdat deze haar zegel zal hechten aan de schending van artikel 79 der kerkorde.

Gelijk de classis Groningen de schending van artikel 79 reeds goedgekeurde nota bene omdat Groningen Zuid zich voor die schending op artikel 31 beriep.

Terwijl juist artikel 31 bepaalt, dat noch een kerkeraad, noch een classis, noch een particuliere, noch een generale synode het recht hebben besluiten te nemen, die met de kerkorde in strijd zijn. Geen enkele kerkelijke vergadering mag een besluit nemen in strijd met artikel 79, zolang dat artikel niet door een generale synode gewijzigd is.

Hetgeen dus naar de eigen tekst van artikel

31 betekent, dat èn Groningen Zuid èn de classis Groningen zich niet, ook niet, aan artikel 31 gehouden hebben.

En daarmee dreigt de toestand te ontstaan dat dus — in strijd met artikel 31 — in onze kerken elke schending van de kerkenorde mogelijk wordt als maar de kerkeraad na de schending van het in de kerkorde bepaalde zich beroept op de meerdere vergadering. En als deze dan achteraf die schending — alweer: in strijd met artikel 31 — goedgeurt en zo de afwijking van de overeengekomen kerkorde „legaliseert“ dan is de weg naar de hiërarchie en de synodocratie tot het einde toe afgelopen. Want dan hangt de orde en het rechtsbestaan in de kerk(en) niet meer aan hetgeen geschreven is, aan de duidelijke tekst van de kerkorde, maar aan hetgeen de meerdere vergaderingen believen uit te spreken, desnoods in strijd met de duidelijke tekst van de kerkorde. Zoals thans door de uitspraak ener classis Groningen, die goedgeurde dat Groningen Zuid met schending van artikel 79 een predikant schorstte, wijl immers deze kerkeraad zich op artikel 31 beriep, de aperte schending van artikel 79 een schijn van wettigheid verkreeg.

Gelijk we aantoonde: in strijd met artikel 31 zelf.

Indien dit doorgaat is de bandeloosheid en de willekeur in de kerk(en) gelegaliseerd.

Elke schending van de duidelijke kerkorde is dan mogelijk als de mindere vergadering, die de kerkorde schendt, zich maar met het schijnargument van artikel 31 en in feite in strijd met artikel 31 beroept op de meerdere vergadering en deze achteraf, alweer tegen de duidelijke tekst van artikel 31, de schending goedgeurt.

Men moet er niet aan denken wat dat gaat worden als partijschappen in de kerk(en) de kop gaan opsteken. Dan kan de meerderheid de minderheid gaan verdrukken met terzijde stelling van de rechtsbescherming die de kerkorde biedt aan allen. Kunnen we de minderheid niet uitrangeren? Staat de kerkorde ons in de weg? Wel dan doen we het tegen de kerkorde en vragen daarvoor achteraf de goedkeuring van de meerdere vergadering, van de classis, van de particuliere, van de generale synode. We zorgen er voor dat naar die meerdere vergaderingen de mannetjes van onze partij worden afgevaardigd. En dan is de zaak rond. Als dan de meerdere vergaderingen, tot de generale synode toe de afwijking van de kerkorde hebben goedgekeurd is althans de schijn des rechts gered.

Niemand zegge dat dat in de kerk niet mogelijk is.

Ook in de kerk(en) is alles mogelijk.

Ook daar werden soms „vol arglistigheden, gerechtigheid en trouw vertreden“. Men denke slechts aan de boze veertiger jaren. De synode schorste emeriti-predikanten, de synode schorste een dienaar des Woords en achtentwintig ouderlingen van de kerk van Kampen. Duidelijk in strijd met artikel 79 k.o. Zonder daar de kerkeraden resp. van Rotterdam-Delfshaven, van Paesens-Moddergat, van Kampen in te kennen. Thans dreigt het gevaar dat een andere schending van artikel 79 door de meerdere vergaderingen wordt goedgekeurd. In de jaren 1926 en 1944 schorsing en afzetting zonder voorgaand oordeel des kerkerads. Thans schorsing en afzetting tegen voorgaand oordeel van de genabuurde kerk en tegen dat der classis.

In beide gevallen in strijd met artikel 31 k.o.

Want artikel 31 zegt — zie boven — dat geen enkele kerkelijke samenkomst de macht, de bevoegdheid, het recht heeft in strijd met de artikelen van de kerkorde, i.c. met artikel 79 te handelen.

Zo maakt men van de kerkorde een vod papier, wat recht is en kerkelijke orde staat dan niet langer in de kerkorde, maar wordt door de kerkelijke vergaderingen desnoods in strijd met de kerkorde uitgemaakt.

In laatster instantie door de generale synode.

Die functioneert dan als de Hoge Raad.

Maar anders dan in het burgerlijke recht.

Want de Hoge Raad der Nederlanden is aan het positieve, geschreven recht gebonden. Hij heeft tot taak niet om de schending van het positieve geschreven recht goed te keuren en achteraf te wettigen, maar tegen te gaan.

Maar als een generale synode handelingen in strijd met de duidelijke kerkorde gaat goedkeuren dan is zij zelf een Hoge Raad van onkerkelijk onrecht geworden.

In strijd met... artikel 31.

Want dat artikel zegt: de kerkorde is te handhaven zolang ze niet op wettige wijze gewijzigd is.

Als niet meer de duidelijke tekst van de kerkorde maar de besluiten van de meerdere vergaderingen, zelfs als ze strijden met de kerkorde, richtsnoer worden voor het recht en de orde in de kerk dan hebben we zonder meer de HIERARCHIE en de SYNODOCRATIE.

Dat is van de HEERE af te bidden.

En daartegen heeft ieder te waken.

Orate et vigilate.

Bidt en waakt.

„Want aldaar zijn de stoelen des gericht, de stoelen van het Huis van David“. Psalm 122.

„Voorts aanschouwde ik onder de zon de plaats des rechts; daar heerste het onrecht; en de plaats der gerechtigheid, daar heerste het onrecht“. Prediker 3 : 16.

We zijn toch niet voor niets VRIJGEMAAKT?

G. Visee

Nederlandse schilderkunst in het begin van de 19^e eeuw

Eigenlijk is er niet zoveel gebeurd op het gebied van de schilderkunst sinds onze gouden eeuw. Aan het eind van de 17de eeuw poogt een groep kunstenaars hier „le grand style”, het classicisme, in te voeren. Dat lukt maar matig. De kunst van een de Laresse en nog minder van zijn 18de eeuwse confraters vermag ons niet erg te overtuigen. Alleen Jacob de Wit, de schilder van de beroemde „witjes”, geschilderde „reliefs” voor supraporten (boven de deuren), is in het begin van de 18de eeuw een schilder van enig formaat. In het Rijksmuseum te Amsterdam hangen van hem enkele zeer goede scènes uit Ovidius' *Metamorphosen* (in de nieuwe kunstnijverheid afdeling).

Veel belangrijker zijn eigenlijk zij die rustig doorgaan op het stramien van onze 17de eeuwse nationale kunst. Ouwater e.d. meesters, of liever moet ik zeggen meestertjes, schilderden stadsgezichten in de trant van Berkheide en van der Heide, een Wijbrant Hendriks werkt in de trant van Metsu, een van Strij in Dordrecht bouwt voort op Cuyp. Over het algemeen wordt het formaat kleiner, en komt er een soort kleinburgerlijke behaaglijkheid in. Dat geldt ook voor de groepsportretten van de vooraanstaande families, eens door iemand karakteristiek „babbeltukken” genoemd. De enige grote kunstenaar uit deze tijd was Cornelis Troost, die echter geen grote invloed heeft kunnen verwerven.

In de 19de eeuw kabbelt de kunst rustig verder. Schelfhout schildert landschappen en vooral ijsgezichten in een 17de eeuwse trant, maar nauwkeuriger, met veel minder breedheid. Het is alles vriendelijk en aangenaam, rustig en tevreden, kalm en bedaard. Het is niet met toeval dat we beginnen te spreken over de landschapskunst, want dat is toch eigenlijk wel het meest typische van de Nederlandse kunst uit de eerste helft van de eeuw. In ieder geval het meest genietbaar. Want we mogen wel de breedheid en levendige warmte van de 17de eeuwers missen, daartegenover staat dat de landschapschilders toch maar heel wat mooie schilderijtjes gemaakt hebben, die we met heel veel plezier kunnen bekijken. Het is misschien geen grote kunst, maar daarom wel een kunst met kwaliteiten.

Invloeden uit het buitenland zijn er zeker ook geweest. Met name denken we aan de invloed van de Franse classicistische en „officiële” kunst. Mensen als Pieneman, Kruseman, en vooral ook Ary Scheffer, die zelfs lang in Frankrijk woonde, muntten uit in het portret, waar zij hun beste krachten toonden. De historiestukken zijn over het algemeen veel minder genietbaar. Het zou ons tever voeren om hier na te gaan hoe het komt dat op dat gebied eigenlijk niet alleen in ons land, maar overal zo'n ebtij in de kunst te constateren valt. Zeker heeft het iets te maken met de geest die Groen van Prinsterer in zijn *Ongeloof en Revolutie* tekende en ontmaskerde.

Er zijn wel enkele grotere schilders geweest. Zij waren veelal nauw verbonden met de romantische stroming. Als eerste noemen we hier Koekkoek. Brede romantische landschappen schilderde hij, met zware eiken, door een late avondzon verlicht, met op een landweg door het bos heen wat boeren die koeien voortdrijven. Hij had zijn atelier in Kleef, omdat daar de omgevende bossen hem konden inspireren. Het vlakke land, waar de schilders als Schelfhout, Leickert e.d. in aansluiting aan van der Neer en van Goyen hun onderwerpen vonden, boeide hem niet. Zoals de grote tentoonstelling in Kleef een paar

jaar geleden heeft duidelijk gemaakt, is Koekkoek wel niet een van de heel grote, maar toch een belangrijk kunstenaar geweest. Hij heeft grote invloed uitgeoefend, echter meer in Duitsland dan bij ons.

De tweede figuur die we willen noemen is een miskerde, waar we veel te weinig over horen. Johannes Warnardus Bilders werkte in de buurt van Arnhem, waar in het museum ook enkele belangrijke stukken van hem zijn. Het is niet gemakkelijk zijn werk met enkele woorden te beschrijven. Breed en geheimzinnig, poëtisch en een zware romantiek zonder enige gladheid kenmerkt zijn landschappen, hoekjes in het woud, bij een ven, met een oude ruïne, een oude waterput. Weinig mensen bewegen zich in deze warme, door ruige groei van struiken en bomen haast overwoekerde stukjes natuur. Een groot observatievermogen, een grote liefde voor sfeer en stemming, geven Bilders kunst een karakter dat hem gans eigen is.

De derde die wij noemen willen is Nuyen. Deze heeft ook enkele jaren in Frankrijk doorgebracht, en heeft daar invloeden ondergaan van de Engelsman Bonington en de jonge Delacroix. Zijn kunst in de jaren rondom 1830 is van een grootse allure. Hij was een leerling van Schelfhout geweest, maar er komt een frisse wind in zijn werk waaien, een brede romantische vlag die zich uit in een frisse peinture, een liefde voor wankelbouwwerken, een grootsheid soms die doet denken aan de romantische landschapskunst van een Turner of de reeds genoemde meesters. De kunst van deze jaren staat op internationaal peil. Zijn grootste meesterwerk is wel het op de tentoonstelling in het Stedelijk Museum (150 jaar Nederlandse kunst) ook getoonde werk: een schip op de reede van Duinkerken (het hoort thuis in het Gemeentemuseum in Den Haag). Fris en breed geschilderd, toont het ons een beweeglijk tafereel; het schip is een raderboot, de rook waait uit

de schoorsteen, en vooral boeiend is de kleurige wijze waarop de kleine mensjes geschilderd zijn die over de loopplank gaan. Op de voorgrond een luwte met enkele kleinere schepen, rechts de brede golfslag met enkele meeuwen. Een donkere stormlucht sluit het geheel af. Dit stuk is een van de beste werken in die tijd gemaakt, en heeft iets episch dat doet denken aan Balzac. Later, in Nederland teruggekomen, werd Nuyen langzamerhand getemd: zijn kunst gaat iets van de boeiende brede natuurlijkheid, de barok-romantische allure verliezen. Hoewel zijn formaten groter blijven, zijn werk krachtiger dan de meeste van zijn tijdgenoten is het alsof hij verstikt in de gezapige sfeer van ons land. Jong is hij gestorven. Maar of we nog veel van hem te verwachten hadden kunnen we betwijfelen. Hij heeft het hier niet kunnen bolwerken.

Nu behoeven we niet te zeggen dat dat een typisch Nederlandse situatie was. Ook in het buitenland hebben schilders van Nuyen's soort het heel moeilijk gehad. Delacroix heeft een leven lang moeten vechten tegen de classicistische kunst, die een formule op schoolse wijze gehanteerd wenste te zien en hem te wild vond. Turner en Constable hebben in Engeland maar langzaam erkenning gevonden, en Turner is tijdens het laatste deel van zijn leven zelfs geheel genegeerd.

Deze romantische tijd is een tijd vol spanningen, waarbij merkwaardig genoeg de dragers van die beweging allen als het ware weinig erkende buitenbeentjes waren. Het meest eigene is te vinden in de kunst van een Schelfhout, een Springer en vele anderen, een kalme en vriendelijke, hoogst aantrekkelijke kunst die alleen de grote adem mist om van formaat te kunnen zijn. Als we dit werk kunnen zien moeten we het niet nalaten, want de vriendelijke rust die ervan uitgaat is iets wat we vandaag eigenlijk soms maar node missen. Vaak wordt deze kunst ook romantisch genoemd. Dat hangt er maar vanaf wat men onder de term verstaat. Beter is het wellicht deze kunst te typeren als een uitbloei van onze 17de eeuwse kunst, en de term romantiek voor te behouden aan de drie hierboven genoemden.

H. R. R.

Spelen met strengen wol

Het vergelijken van grote mannen en van hun werken is een boeiende bezigheid. Op welk gebied zij ook hun activiteit ontplooiën, men kan er van verzekerd zijn bij hen te worden geconfronteerd met ter zake doende vraagstukken en motieven. Van welke zijde men hen ook benadert en hoe onderling verschillend zij ook mogen zijn, de grondproblemen blijken aan de orde te komen. Zo is er in onze kring nogal enige aandacht geschonken aan grote theologen als Barth en Schilder, waarbij hun verschillen en overeenkomsten gelijkelijk werden uitgemeten. Zelf heb ik indertijd (in „Ruimte”, 3e jaargang, nummers 4, 5, 6; 1957) Klaas Schilder en Simon Vestdijk aan elkander getoetst, uitgaande van hun levensloop en toegespitst op hun levenswerk. Voor hen die deze Ruimte-nummers niet meer ter beschikking hebben releveer ik iets uit de inleiding van het eerste artikel:

„Op het eerste gezicht is er meer dat hen scheidt dan vereent. De een was 'n geharnast strijder in dienst van de reformatie van het christendom, de ander wijst het alleenzaligmakend geloof af en propageert een boeddhistische religie-vorm. De eerste riep met al de hartstocht die hem eigen was de mens terug naar de gehoorzaamheid aan de woorden Gods, de tweede geniet de reputatie 's mensen diepste bederf in psychologische zin bloot te leggen, zonder te erkennen dat dit bederf een gevolg is van ongehoorzaamheid. Toch zijn er vele sprekende overeenkomsten. Om bij het begin te beginnen: beiden groeiden op in een

kleine provincie stad (resp. Kampen en Harlingen) en vonden telkens daar de encensering van hun jeugdromen terug. Verder deed een langzame rijping bij de één (geb. 1890) en een snellere bij den ander (geb. 1898) hen duidelijk tot dezelfde generatie behoren, de generatie die in Nederland vier geniale leiders in het rijk der geesten voortbracht: twee theologen (Van der Leeuw, Schilder) en twee litteratoren (Ter Braak, Vestdijk). Respectievelijk: een hervormde, een gereformeerde en twee (afvallige) doopsgezinden. Schilder en Vestdijk spannen de kroon wat productiviteit aangaat. Toen Schilder in 1952 stierf, had hij, afgezien van weekblad-artikelen, minstens vijftig publicaties in boekvorm (waaronder meer-delige) op zijn naam staan; Vestdijk was toen dit aantal (romans, essays, gedichtenbundels, wetenschappelijke werken) reeds gepasseerd. Wat hun geloofsovertuiging betreft mogen zij ten zeerste verschillen, in filosofisch opzicht hebben zij zich dikwijls met dezelfde problematiek beziggehouden. De kluisenaar van Doorn doet in kennis van de roomse scholastiek niet onder voor de heengegane hoogleraar van Kampen en streeft hem terzijde in het analyseren van wijsgerige begrippen die geloofsrealiteiten hebben verwrongen en verdrongen. Beiden hebben op dit gebied slag geleverd met hervormde theologen als Van der Leeuw, Bleeker, De Vos en Miskotte, die van hen toga en stola kregen uitgeveegd.

Wij hadden deze lange inleiding nodig om te komen tot een gedichtje. U vindt het naast de

tekst afgedrukt en het ziet er aanvankelijk heel gewoontjes en weinig diepzinnig uit. Een fabel met kleurkrijt, dat moet wel een alleraardigst niemandalletje uit de kinderkamer of de kleuterklas zijn en daaraan moeten we maar geen zwaarwichtige beschouwingen ophangen.

Maar we weten ook dat kinderen over leven en dood de meest indringende vragen kunnen stellen en misschien hebben we ook de ervaring opgedaan dat we veel kunnen leren van de kleine ontdekkers van de wereld. En om aan de fabels te denken: deze kunnen een schat van levenswijsheid en uitbeeldingskracht bevatten. De titel „fabel met kleurkrijt” is pretentieloos; het is in elk geval geen machtige allegorie in olieverf. En toch worden in dit heel simpel opgebouwde gedichtje dingen van grote strekking ten toon gespreid. Als we tenminste goed zien en luisteren willen, als kinderen naar een fabeltje plegen te doen.

En we zullen niet vergeten dat een fabel een verzonnen dierverhaal is, het dier dat we tegenkomen is de hoofdpersoon.

FABEL MET KLEURKRIJT

*Een kind was met een lam aan 't spelen.
Een man kwam aan en greep het vast.
Het was zo wit als berkenbast
Of als het dons op duivenkelen.*

*De man zei barsch: „zoo laat op 't pad?
Te lang loopt het hier al te blaten.
Ik breng het thuis”. Maar 't kind dat had
Het nog geen oogwenk losgelaten.*

*Zij trokken beiden her en der,
En plukken wol in karrensporen
Bewezen dat voor doov' mansoren
Of voor de eerste avondster*

*Het schreien van het kind vervloog.
De man, die sterker was, verdween
Met 't lam dat hem zoo wit bescheen,
Zóó wit, dat nog heel laat, omhoog,*

*Een wolkje zich scheen los te maken
Van een vervaagde bergennij,
Waar donk're rotsen zij aan zij
Zoo machtloos in den hemel staken.*

*Dit was een troost op 't schapenpad,
Waar 't kind, óók laat nog, ongehinderd,
Slechts om dat witte licht verminderd,
Met strengen wol te spelen zat.*

Simon Vestdijk

„Een kind was met een lam aan 't spelen”. Daar hebben we het al, niet het kind speelt de hoofdrol maar het lam. En dat weten we wel thuis te brengen, niet waar? In de tweede regel is al sprake van een agressieve man. De spanning zit er meteen in. Maar nog even worden een paar regels besteed aan het lam, dat zo wit was als berkenbast of als het dons op duivenkelen. De symboliek is er al: een berkje is een zinnebeeld van bevalligheid, reinheid, ook van de vernieuwing van de natuur in de lente. En de duif is zinnebeeld van liefde en vrede. Aan deze begrippen heeft het lam deel, het lam is symbool van de levensvernieuwing door de dood heen, het wijst heen naar het Lam, dat staat als geslacht.

En een kind verlustigt zich in dit lammetje. De kinderlijk gelovige moet dicht bij het lam blijven. Maar dan komt de man, de volwassene die veel meer denkt te weten en die veel sterker is. Het is een boze man, het is de Boze zelf. Hij verstoort het liefelijke tafereel. Het kind moet maar naar huis, het is al veel te laat om nog met een lam te spelen aan de openbare weg. En het lam vindt het ook niet leuk, anders zou het niet zo blaten. Die flinke, verlichte en krachtige man zal dat lam wel eens even thuisbrengen... en het kind aan zijn lot overlaten. Dan ontstaat er een gevecht waarbij de ongeofende kleine het natuurlijk verliest. En het lam, de inzet van de strijd, komt er gehavend af. Vlokken wol stuiven neer op de weg.

De avondster verrijst: Venus, de lieflijke bode van aards geluk, maar het kind zit maar

te schreien. Dove mensen, mensen die het woord niet kunnen horen, zullen zich niet over het kind kunnen ontfermen! De boze man gaat zijn boze gang. Het lam heeft hij ingerekend en hij beklimt de bergen. Nu zijn bergen een zinnebeeld van hoogmoed en menelijke ongebrokeheid. Bergen tarten de hemel, bergen zijn in de afvallige religies de zetels der aardgoden. Hoewel de sterke man de strijd wint, is de eigenlijke triomf aan van 't lam. Dit wordt namelijk zó door de avondzon beschenen dat de glans zelfs op de bruut afstraalt. Het wordt avond in de wereld, maar het licht dat nog rest is voor het lam en dit troost het kind. Als een wolkje blijft het lam, op de schouders van de man, tegen de bergruggen afsteken. En de trotse bergen, wat doen zij? Zij steken niet machtig maar machteloos tegen de hemel af. De aardgoden hebben de strijd in feite verloren. Zoals de griekse godheid Apollo op het gebed en op het machtswoord van Paulus verslagen werd door Christus (Handelingen 16 vers 16, 17 en 18). Vestdijk heeft iets gezien van de genadekracht van het Lam. Uiteindelijk blijft er echter niets anders over dan het kind, dat nog met wollen vlokken speelt. Het lam is voor hem verdwenen, er resten slechts restanten. Vestdijk, de cultuurvorser, houdt zich spelende, d.w.z. „vrijblijvend” bezig met het spoor van het Lam door onze cultuur. In dit beeld tekent hij zijn interesse voor theologie en filosofie, zijn uitbeelden van falende christenen en zichzelf vernielende ongelovigen. Hij, het doopsgezinde jongetje, als zijn kerkgenoot en vriend Ter Braak, misleid door schriftkritiek en teleurgesteld door het leven van de aanhangers der schapenreligie, hij speelt als volwassen genie met vluchtige overblijfselen van het door de Boze aan zijn gezicht onttrokken Lam. Wat een rijk fabeltje met kleurkrijt! Maar weten wij hoe rijk wij zijn door geen kunstig verdichte fabelen te volgen, maar het Lam, waar dit ook gaat?

Rotterdam

P. A. Hekstra

BOEKBESPREKING

Schorsing en Kerkverband,

door G. Janssen, Gereformeerd predikant te Amsterdam. Buyten en Schipperheyn Amsterdam - 1963.

Zoals ieder die kerkelijk meeleeft aanstonds bij het lezen van de titel zal begrepen hebben is deze brochure geschreven naar aanleiding van de tuchtprocedure welke de kerkeraad van de Geref. Kerk van Groningen-Zuid tegen ds Van der Ziel heeft geopend. Ze bespreekt deze evenwel niet in heel haar omgang maar toetst alleen het kerkrechtelijk aspect daarvan. Met name bespreekt ze de vraag welke daarbij speciaal in geding kwam, namelijk of een kerkeraad op grond van art. 31 der Kerkenorde, **terwijl de kerk waarvan hij de kerkeraad is binnen het kerkverband blijft**, een ambtsdrager mag schorsen. Dat wil dus zeggen: schorsen zonder het instemmend oordeel van de genabuurde kerk en, eventueel, van de meerdere vergadering, in dit geval van de classis; ja zelfs **tegen** het oordeel van de genabuurde kerk en die meerdere vergadering in. Zoals men weet beantwoordde de kerkeraad van de kerk van Groningen-Zuid deze vraag met ja, en dan met het ja van de daad. En keurde de classis Groningen deze daad goed.

Hiertegenover plaatst nu ds Janssen in zijn brochure een krachtig **neen**. Hij doet dat in een breed, helder, klemmend betoog. Ds Janssen bespreekt eerst de vraag wanneer een ambtsdrager censurabel is. Voorts toont hij aan dat door wat in de K.O. omtrent de functie van de meerdere vergadering bij een censuur over ambtsdragers is vastgesteld de bevoegdheid van de plaatselijke kerk niet wordt aangetast. Daarna zet hij uiteen wat het beginsel is van het artikel van de Kerkenorde (art. 79) dat over de schorsing en afzetting wordt toegepast. Vervolgens stelt hij de kernvraag welke hier in geding is, deze n.l. of een kerkeraad desnoods ook zonder het instemmend oordeel van het kerkverband schorsen mag. In zijn beantwoording van deze vraag onderwerpt ds Janssen het besluit van de classis Groningen dienaangaande aan een indringende en scherpzinnige kritiek. Daarna neemt hij onder de loep wat van verschillende zijden ter verdediging van de Groningse besluiten werd aangevoerd. Het slot van de brochure vormen twee hoofdstukken waarin resp. de vraag wordt beantwoord of afwijking van de kerkenorde geoorloofd is en enkele opmerkingen worden gemaakt over de rechtspositie van de predikanten.

Ds Janssen verdedigt met kracht de stelling dat de schorsing en afzetting van ambtsdragers zoals die in art. 79 van de K.O. is omschreven uitsluitend en alleen kan geschieden nadat de kerkeraad van de kerk waartoe de te schorsen ambtsdragers behoort en de kerkeraad van de genabuurde kerk elk tot een oordeel over een eventuele schorsing gekomen zijn en dan zo dat **beide** kerkeraden tot het oordeel zijn gekomen dat tot schorsing of afzetting **moet** worden overgegaan. Het oordeel van beide kerkeraden moet **samengaan**. „Dit ligt ook opgesloten in de bewoordingen van art. 79 zelf. Daarin wordt gesproken van het schorsen „door voorgaand oordeel van de kerkeraad derzelver en der naast gelegene gemeente”. Dit oordeel wordt hier als een gezamenlijk oordeel gezien. Daarom ligt het geheel in de lijn van art. 79 — en het is ook geheel in overeenstemming met geheel de aard van het kerkverband, dat gericht is op onderlinge raad en hulp — dat een kerkeraad in voorkomende gevallen zich **tijdig** tot de genabuurde kerkeraad wendt en niet reeds tevoren een eigen oordeel opmaakt; met name niet in die gevallen, waarin twijfel aan het tuchtwaardige van een ambtsdrager mogelijk geacht moet worden. Men voorkomt dan de wel zeer vreemde en ongewenste figuur, dat een kerkeraad het oordeel van tuchtwaardigheid reeds heeft uitgesproken, terwijl straks de raad van de naastbijgelegen gemeente dit oordeel niet blijkt te delen. Dan vindt de ambtsdienst van de geincrimineerde broeder voortgang — want het instemmend oordeel van de genabuurde kerkeraad is voor schorsing noodzakelijk en het is maar niet een advies dat men naast zich kan leggen — terwijl hij in eigen kerk reeds daartoe onwaardig is verklaard”.

De ernstige fout van de kerkeraad van Groningen-Zuid — en deze fout keurde de classis Groningen goed — was evenwel dat hij noneerde dat indien een kerkeraad overtuigd is dat een ambtsdrager in zijn midden geschorst **moet** worden, hij op grond van art. 31 der kerkenorde desnoods alleen en tegen het oordeel van de kerkeraad van de genabuurde kerk en de classis in tot schorsing van die ambtsdrager mag overgaan. Kerkeraad en classis hebben dit poneren niet gezien dat het hanteren van art. 31 d.w.z., het niet voor vast en bondig houden van een besluit en dus in appel gaan heel dikwijls **kan** en ook **moet** gepaard gaan met een zich voorlopig althans naar de feiten schikken, en zeker zolang de weg van het appelleren nog niet geheel is afgelopen.

Ds Janssen geeft in zijn brochure een krachtig pleidooi voor het integrale vasthouden in de praktijk, zowel van art. 79 als van art. 31 der kerkenorde. En hij laat duidelijk zien dat het op grond van art. 31 krachteloos maken van art. 79 de deur opent voor doodgevaarlijke willekeur. De classis Groningen gaf daar zelf een duidelijk voorbeeld van. Want „eerst spreekt zij uit: Ds Van der Ziel is vooralsnog niet schorsenswaardig. In een volgende vergadering: Ds v. d. Ziel is **kerkordelijk** niet op onwettige wijze geschorst, n.l. door zijn kerkeraad zonder instemmend oordeel van het kerkverband. Maar we blijven er bij, dat hij niet schorsenswaardig is... In welk een moeras komt men hier terecht.”

Het betoog van ds Janssen komt zakelijk hierop neer: de kerken hebben vooral met het oog op die gevallen waarin het, ten gevolge van allerlei omstandigheden, niet glashelder is dat een ambtsdrager, moet geschorst worden in art. 79 van de kerkenorde vastgesteld dat een kerkeraad niet zonder het instemmend oordeel van het kerkverband tot schorsing mag overgaan. En nu hebben de kerkeraad van Groningen-Zuid in de classis Groningen juist in een situatie met het oog waarop art. 79 werd vastgesteld dat buiten werking gesteld!

Het is zeer te wensen dat ieder die het wel en wee van de kerk ter harte gaat deze brochure leest en overweegt. Laat ik er nog bij zeggen dat ze een model is van hoogstaande, zakelijke polemiek.

C. V.

INGEZONDEN

WAAR IS DE WARE KERK?

Vier jaar geleden hebben wij ons Vrijgemaakt in de mening, dat we nu de Ware Kerk gevonden hadden. Sindsdien hebben we met zeer gemengde gevoelens ontdekt wat er zoal omgaat in die Ware Kerken. We hebben ontdekt, dat we weliswaar het goede fundament gevonden hebben; maar dat daarop niet gebouwd is de éne, heilige, algemene, Christelijke Kerk, stralend van de liefde in wier woonplaats de Here Zijn zegen gebiedt. We vonden slechts een aantal heilige huisjes, waaronder een zeer klein Vrijgemaakt heilig huisje waar weinig bewegingsvrijheid is, laat staan meningsvrijheid en waar de liefde bezig is als een nachtkraak uit te gaan.

Is het bijv. een kenmerk van de ware Christen, dat hij zijn kinderen naar een Vrijgemaakt

school stuurt en op het G.P.V. stemt? Ik heb niets tégen Vrijgemaakte scholen en ook niet tegen het G.P.V. Maar laten degenen, die er zo enthousiast vóór zijn, dankbaar zijn voor wat ze hebben zónder anderen, die er niet of minder enthousiast vóór zijn het etiket „niet goed gereformeerd” op te plakken.

Wij gaan bijna iedere Zondagmorgen naar de kerk in Brunssum, waar we heen en terug samen 70 km voor moeten rijden. 's Middags hebben we diensten in Roermond in de consistorie van de Hervormde Kerk, met een groepje van ongeveer zes gezinnen. Daarvoor komen de mensen o.a. uit Venlo en München-Gladbach. En ze komen trouw.

Een verenigingsleven hebben we hier niet (daarover zouden we ook naar Brunssum moeten), maar we hebben contact-avonden eens in de maand, waar dan een inleiding gehouden en besproken wordt. Ook deze worden trouw bezocht ondanks de afstanden. En de geest, die op zulke avonden heerst, kan alle Vrijgemaakte Kerken tot voorbeeld strekken. Laat ik één voorbeeld noemen: op de laatste contact-avond hebben mijn man en ik een nogal revolutionair onderwerp ingeleid en toen was er iemand, die het totaal niet met ons eens was en ons de hele avond fel bestreden heeft. En die zei aan het eind van de avond: „jullie zijn me er echt niet minder lief om”. Dat heeft mij getroffen en later dacht ik: dat is nu juist wat bij de meeste meningsverschillen in onze kerken ontbreekt. Ik hoor alom in de schorsingsgeruchten de klanken van het „kruisigt Hem” doorklinken. Dominees worden kapot gemaakt om daartoe gezochte redenen, omdat ze niet in het nauwe Vrijgemaakte huisje passen. Maar bedenk toch, dat Christus hiermee geslagen en bespot wordt! Denk aan de woorden van Calvijn: „Christus zegt: Mijn dienaars kunnen geen wonden ontvangen, die Ik Zelf niet gevoel. Ach, indien de gedachte ons beheerste, dat wij op Christus onze slagen richten, zo dikwijls wij er ons toe lenen aan te vallen, die ook maar een vonkje godsvrucht in zich dragen, hoe zou deze gedachte niet de opkomende gramschap uitdoven, hoeveel getwist zou zij voorkomen!”

En nog enkele woorden van Calvijn:

„Maar het behoort tot de voornaamste misstanden van onze tijd (en ook van de onze! J. S.), dat de afzonderlijke kerken zo vaneen gescheurd zijn, dat nauwelijks de gemeenschap als mensen onder ons van kracht is, laat staan dan de heilige gemeenschap van de leden van Christus, die allen weliswaar met de mond belijden, maar slechts weinigen inderdaad oprecht in de praktijk brengen.”

Terwille van middelmatige zaken (dat zijn zaken, die niet tot de fundamentele leer behoren. Zaken, die „noch goed, noch kwaad” zijn), zegt Calvijn, mag de eenheid der kerk niet verscheurd worden; de liefde behoort daarin het richtsnoer van ons handelen te wezen. Hij spoort aan zich te schikken naar de gewoonten van anderen of in één woord de plichten op zich te nemen, waardoor de eenheid der kerk bewaard wordt. En mogen wij dan mensen veroordelen, die het hun plicht achten om met mensen in andere kerken samen te spreken? Laten degenen, die zo fel tegen de samenspreking met de synodalen zijn, zich maar eens ernstig en eerlijk afvragen of ze zich niet te veel door haat laten leiden!

En dan nog een uitspraak uit de Institutie: „Ik zeg, dat daar een kerk is, waar de leer gepredikt wordt, die haar draagt als een fundament. En zelfs als de prediking door enkele vlekken besmet is, is het voor mij voldoende, dat de fundamentele leer gezond en geheel aanwezig is, opdat de naam der kerk gehandhaafd worde.”

En aan die fundamentele leer mag niets worden toegevoegd. Is dan in de veertiger jaren te vergeefs de strijd om de gewetensvrijheid gestreden? Moet er nu per se weer een scheuring komen omdat men wil binden aan „menselijke” inzettingen (de z.g. zegeningen van de Vrijmaking)? Moet er weer een gereformeerde kerk aan het rijtje worden toegevoegd? Toen wij hier naar Herkenbosch zouden komen, zei de (buitenkerkelijke) directeur tegen ons: „er is nog iemand op de fabriek, die gereformeerd is; maar of het A, B of C is weet ik niet”. Is het niet diep treurig, dat er zo over ons gepraat moet worden? Bekeert U, Ware Kerken, opdat ge die naam waard blijft.

Bekeert U tot Christus, en niet tot professor Zus of dominee zo (vgl. 1 Cor. 1 : 12-17).

En laat U heiligen door Zijn liefde en niet door de „zegeningen van de Vrijmaking”.

En bekeert U opdat die zegeningen U niet als vervloekingen aangerekend zullen worden.

Herkenbosch (L.)

J. Smelik-den Hollander.

PERSSCHOUW

We vonden dit artikel, dat niet meer in het 1813-nummer opgenomen kon worden, in het maandblad „School en Huis”, orgaan van de Unie „Een School met de Bijbel”, nov. 1963. De schrijver speurt veel in 19de-eeuwse archieven, waarin hij ook nu weer „een goede vondst” gedaan heeft. We hopen dat de rapporten straks een plaats krijgen in de uitgaven van het Hist. Genootschap! In onze kring is veel belangstelling voor de geschiedenis van het onderwijs; daarom ook geven we dit artikel door.

A. Plaatsman

150 JAAR ONDERWIJS IN NEDERLAND (1813—1963)

Een terugblik op scholen en schoolmeesters uit de tijd van Koning Willem I.

Waarom dit artikel?

Met een glimlach van verbazing en vertedering horen we soms de oudste generatie vertellen van haar jeugd: vroeg van school; een 60- tot 70-urige werkweek; een verdiende van 5 cent per uur; geen vakantie; geen vergoeding bij ziekte of ongeval. . . Onder het luisteren gaan we die oude tijd vergelijken met de onze. En we realiseren ons: wat hebben wij het goed!

Dit artikel beoogt hetzelfde: het wil de lezers, die belangstellen in het hedendaagse onderwijs, confronteren met dat van vroeger. Dit geschiedt aan de hand van onlangs door ons in het Rijksarchief aangetroffen, nimmer benutte bronnen, die ons in staat stellen ons een beeld te vormen van het onderwijs, zoals dat omstreeks 1835 reilde en zeilde. Aan de lezers wordt overgelaten, de situatie van toen te vergelijken met die van nu. Zijn er ook in dit opzicht winstpunten?

De bouwstoffen voor dit artikel.

In het laatst van 1832 droeg de minister van Binnenlandse Zaken aan één man, de heer Wijnbeek, het toezicht op over alle lagere, middelbare en Latijnse scholen, een 5000 in getal! Ieder jaar bereisde deze ambtenaar, te voet, per diligence, per trekschuit en tenslotte per trein, een of meer provincies, waarna hij rechtstreeks verslag uitbracht aan zijn chef, de minister. Zijn rapporten, samen een 1500 bladzijden tellend, zijn tot dusver onopgemerkt gebleven. Zij stellen ons in levendige, ongedwongen stijl de stand van zaken in alle provincies voor ogen. Zij missen volkomen de ambtelijke, ietwat droge departementale toon. Want Wijnbeek deelde zijn chef veel meer mee, dan deze, strikt genomen, diende te weten. Zeker, het invallend licht, dubbele of enkele tafels, de leermiddelen en leermethoden, zij ontgingen Wijnbeek niet. Ze interesseerden hem zelfs. Maar bovenal zag hij in de lokalen de mensen aan het werk, de meesters, ondermeesters, kwekelingen en leerlingen. Nooit zou hij verzuimen naast het gewone ook het ongewone op te tekenen.

„Van Volendam staken wij over naar het eiland Marken. Daar vonden wij een laag en veel te klein lokaal. De burgemeester, een oude visscher, en als zoodanig met slaapmuts enz. uitgedost, verleende mij, met eene barsche stem gehoor . . .”

Aan de hand van Wijnbeeks rapporten willen we enkele aspecten van het onderwijs onder koning Willem I tekenen.

Het inkomen.

Uit Wijnbeeks rapporten blijkt vaak een diepe bewogenheid met onderbetaalde onderwijzers. „Met een beklemd hart bezocht ik de school te Schouwerzijl. In een zeer bekrompen en bedompt vertrek, waar het 45-tal kinderen, die er van de 60 aanwezig

waren, niet dan ternauwernood plaats vonden, trof ik aan eenen verarmden meester, vermagerd en met schamele kleederen. Zijn geheele inkomen bedroeg niet veel meer dan f 100,— in het jaar. Het is geenszins te verwonderen, dat hij den lust voor zijn beroep had verloren. Hij volgde nog de oude spelmethode, leerde geen acht geven bij het lezen op de rusttekens, gaf eenig onderwijs in het rekenen en schrijven. Daarentegen was het gezang, hetwelk in de meeste scholen van dit district bestaat in een jammerlijk schreeuwen, hier zacht en welluidend. Deze ongelukkige heet C. Jelters”.

Gelukkig de onderwijzer, die gelegenheid vond zijn schamele inkomsten te verhogen. Het eenvoudigste middel was het houden van kostdiscipelen. Wijnbeek vermeldt talloze gevallen, oplopend van enkele interne leerlingen tot 40 en zelfs 60! Daarnaast kwam — ook toen al! — de bijles in de vorm van een Franse cursus vóór of na schooltijd of in een avondschool. Ook hiervan geeft Wijnbeek vele voorbeelden.

Het toppunt van cumulatie werd bereikt, wanneer ook de echtgenote nog les ging geven als hoofd van een jongeuffrouwenschool. Deze bijverdiensten bewerkten een groot verschil in sociale standing. Meestal kon Wijnbeek de woningen der schoolmeesters niet roemen. Een der collega's echter, De Raadt, vestigde zijn kostschool op een landgoed te Veur (bij Voorschoten); een ander, Van Berkel, bracht het door zijn kostschool zelfs tot kasteelheer! „Zijn kostschool wordt gehouden in het kasteel, hetwelk de stad (Montfoort) hem heeft verhuurd. Dit is ruim en alleszins gepast ingerigt. In de verbazend groote tuin zijn de noodige hulpmiddelen voor gymnastische oefeningen”.

De lokalen.

Even gevarieerd als de maatschappelijke positie der onderwijzers was het lokaal, waarin zij werkten. We doen een enkele greep. Bij zijn bezoek aan Loevestein tekende Wijnbeek aan: „Men stelle zich voor een laag, donker lokaal, met dubbele tafels en banken zonder tafels. In dat lokaal een schoorsteen, waaronder de pot wordt gekookt; de zolder behangen met zijden spek. Verder takkenbossen op den grond, alles haveloos”. Slecht was ook de situatie in de stadsarmenschool te Arnhem. Van zijn bezoek aldaar vertelt Wijnbeek: „Daar ik boven mijn hoofd een zwaar gesnor hoorde, waardoor ik bezwaarlijk iets van het onderwijs kon opvangen, hoezeer de onderwijzers zich heesch schreeuwden om zich door de kinderen te doen verstaan, zoo beklom ik den trap en vond op den zolder boven de schoolzaal de oorzaak van dat oorverdoovend geraas. Er stonden vier grote spinmolens of machines, waarvan eene enkele, in beweging zijnde, voldoende was om het onderwijs beneden te belemmeren. Soms tijds zijn er meer tegelijk in beweging.” Maar Wijnbeek kon ook vrij dikwijls een goed getuigenis afleggen van de inrichting der school. Met name Friesland kreeg een pluim.

Het schooltoezicht.

Oppervisor was, zoals reeds vermeld werd, Wijnbeek. Hij zag toe op de plaatselijke Commissies van Toezicht, en vooral op de Provinciale, die ongeveer 75 schoolopzieners omvatten. Pamfletten hangen van deze schoolopzieners vaak een orgunstig beeld op. Als predikanten, advocaten, doctoren, zo heet het, hebben ze geen verstand van het onderwijs. Zij hebben er, wegens hun gewichtige betrekkingen, ook te weinig tijd voor, al strijken ze er jaarlijks f 400,— voor op.

Wijnbeek is ook lang niet in alle opzichten verrukt van het schoolopzienerscorps. Maar zijn klacht is een andere. Dat zij een ambt bekleedden naast dat van schoolopziener, vond hij niet zo zeer een zwakke

plek. Want vaak moesten zij door contact met burgemeesters, wethouders en andere autoriteiten verbetering van meubilair, gebouwen, enz. te weeg zien te brengen. Zij konden daarbij niet wapenen gebruiken als het dreigen met intrekking van subsidies. Het was in hoofdzaak hun sociale status, die hun een overwicht gaf. Zo waren er bij voorbeeld onder Wijnbeek als zodanig werkzaam: één lid der Tweede Kamer, vijf notarissen, vijf burgemeesters, vijf hoogleraren en veertien rechters. Wijnbeek lichtte zijn chef uitvoerig over hun capaciteiten en ijver in. 52 waren, zijns inziens, goed; tien twijfelachtig; vijftien onbekwaam.

Wijnbeeks grief tegen het corps lag in een ander vlak. Men kon een onbekwaam schoolopziener niet aan de dijk zetten en evenmin kon men, daar de benoeming voor het leven geschiedde, een voorheen wel ijverig, maar door zijn leeftijd niet langer competent schoolopziener, ontslaan. Herhaaldelijk verzucht hij: „De grijsaard behoort eervol ontslag te vragen”. Er waren onder de schoolopzieners een 74-, 79-, 80- en 84-jarige!

De leerstof.

Wijnbeek eiste, dat het onderwijs zo veel mogelijk het kind moest klaar maken voor de stand der maatschappij, waartoe het zou behoren. Dat bracht voor een dorpsschool andere eisen mee dan voor een stedelijke, en voor een armenschool weer andere dan voor een school voor de meer beschaafde stand. Wijnbeek was dan ook zeer gesteld op een scheiding naar standen. Vooral in een dorpsschool was hij huiverig voor te hoog opgevoerde leerstof. Hij riep onmiddellijk alle onderwijzers tot de orde, die het onderwijs uit ijverzucht of uit begeerte, in het eenvoudig dorpsmilieu te kunnen pronken met verworven maar niet altijd verwerkte kennis, te zeer opdreven. „Te Beemster”, zo schrijft hij, „in een schralen grond, digt bij de vaart naar Hattem, vond ik in de school een gewezen schilder of verwer, A. Moncourt geheeten, afgeleefd en halfblind, bezig om op een zwart bord, zooveel hij zien kon, de leerlingen de Poolster te doen vinden. Ik verzocht hem zich bij het gewone schoolonderwijs te bepalen.” Scherper nog reageerde hij te Eschmark, op een uur afstand van Enschede gelegen. „Daar trof ik eenen onderwijzer aan, die, ja velerlei kundigheden oppervlakkig had opgedaan, doch niet begrijpen kon, dat eenvoudige boerenkinderen vrij goed moeten leeren lezen, schrijven en rekenen, en dat zij ook wel eenig denkbeeld mogen erlangen van de aardrijkskunde der provincie, doch dat zij de kennis der algemeene geschiedenis, der algemeene aardrijkskunde, der natuur-, en der sterrekunde wel kunnen ontberen”.

De opleiding en scholing van het onderwijzerscorps.

In verschillende plaatsen vond Wijnbeek een opleiding in groepsverband: Haarlem (de kweekschool van Prinsen), Groningen (die van Brugsma), Amsterdam, Leiden, Den Haag (in deze plaatsen was een normaal cursus).

Het overgrote deel werd echter aan één school door één schoolleider opgeleid. Het betrof meestal kinderen uit minder goede kringen, die opvielen door een helder verstand. Zij werden na hun twaalfde jaar op school gehouden en in de verschillende klassen aan het werk gezet. 's Middags of 's avonds kregen zij van hun mentor de leerstof toegedeeld, die voor het behalen der verschillende rangen nodig was. Gingen zij wat produktief werk leveren (pennen snijden, een lesje laten lezen) dan was er kans op een kleine vergoeding. Na ten overstaan van de schoolopzieners ener provincie te hebben aangetoond tamelijk bedreven te zijn in lezen, schrijven en rekenen, konden zij als onder-

meester aangesteld worden. Dit was het geval, wanneer het aantal leerlingen boven de 70(!) kwam.

We zijn geneigd de meest ontwikkelde en beste schoolhoofden in de steden te zoeken. Ten onrechte echter. Wijnbeek maakt herhaaldelijk melding van bijzonder knappe koppen op plaatsen, waar men ze niet zou verwachten. En dit geldt evenzeer voor heel begaafde docenten. Er zijn talloze toevallige, onregelmatige opleidingen geweest van hoog gehalte. Uit de tientallen voorbeelden lichten wij er één: Enter. „Te Enter, tusschen Almelo en Rijssen, is de beste boerenschool, die ik immer heb aangetroffen. De hoofdonderwijzer, met name Leestenmaker, is van een open voorkomen, bezit een helder oordeel, edel hart en onvermoeiden ijver. Hij volgt zijn eigen leertrant. Die leertrant is die der natuur. De leestoon was alleszins gepast. Men rekende meest uit het hoofd, zoo met de oude als met de nieuwe maten en gewigten. Het zingen was liefelijk en het geheele onderwijs volmaakt klassikaal. Kortom, dit is een model voor alle dorpsscholen”. Het zou niet moeilijk zijn vele gunstige rapporten over te nemen. Er zijn heel wat goede kwekelingen gevormd door onbekende, ijverige, slecht betaalde en toch getrouwe schoolmeesters.

Voor de scholing van het fungerende personeel verwachtte Wijnbeek het meeste van onderwijzersgezelschappen. Vooral in Groningen en Friesland waren deze actief. Op zijn tournees heeft Wijnbeek een enkele maal zo'n gezelschap bijgewoond. Eén ervan hield hij voor zo goed geslaagd, dat hij er de Minister een uitvoerig verslag van gaf. „Ik heb een onderwijzersgezelschap, te Middelbert gehouden, bijgewoond. Het bestond uit 16 leden, behalve den schoolopziener, een afgevaardigde uit een naastbijgelegen schooldistrict en mijn persoon. Men vereenigde zich in de woning van den dorpsonderwijzer. De onderwijzer had een 30-tal kinderen uit de verschillende afdelingen zijner school in het schoollokaal vereenigd. Wij allen traden dat lokaal binnen en waren getuige van de wijze, waarop hij alstoen zijn onderwijs met zijn leerlingen verrichtte. Dit duurde bijna een uur. Wij verlieten het lokaal, kwamen bijeen in een vertrek der woning, voor de vergadering bestemd, en de voorzitter vroeg aan elk lid, één voor één, of, en zoo ja welke, aanmerkingen hij op de manier van onderwijzen, waarvan hij zoo even getuige was geweest, te maken had. Nadat deze rondvraag beantwoord was, werd de dorpsonderwijzer, welke daarbij niet tegenwoordig was, binnengeroepen en werden hem de gemaakte aanmerkingen op een minzame wijze voorgelegd.

Deze werkzaamheid werd door verscheidene andere gevolgd, zooals het voorlezen van eene verhandeling over eene opgegeven stof van de Overwintering op Nova-Zembla door Tollens. Dit laatste niet alleen tot oefening in enen gepasten leestoon, maar ook tot regt en verstand van eenige niet bekende woorden, gezegden en zaken, in dit dichtstuk voorkomende, hetgeen geschiedde door het beantwoorden van daarop betrekkelijke vragen. Voorts had ieder lid op een stukje papier eenige vragen geschreven. Die vragen werden in eenen hoed dooreengeschied. Een ieder trok blindelings een papiertje daaruit en moest de vraag, die hij getrokken had, voor de vuist beantwoorden. Bij ieder antwoord vroeg men, wie de vraag had opgegeven en dan werd den zoodanigen verzocht zijne bedenkingen, zoo hij die had, op het antwoord, mede te deelen. Bij ieder antwoord werd dezelfde vraag aan de overige leden gedaan.

De vergadering werd gesloten met het driestemmig zingen van Tollen's volkslied, staande en plegtig. Dit maakte te meer indruk, daar het juist den 18den

Junij was” (Nog steeds was de herdenking van de slag bij Waterloo (1815) levendig, R.) „Al hetgeen ik in deze vergadering zag, kwam mij doelmatig voor. Men bepaalde zich tot hetgene een onderwijzer behoort te weten, zonder zich te verdiepen in afgetrokken wetenschappen, terwijl er geen spoor van jaloezie te bespeuren was”.

De schoolstrijd.

We zouden nog tal van andere aspecten (de leermethoden, de soorten van scholen, enz.) kunnen behandelen. De omvang van het artikel zou dan te grote afmetingen aannemen. We willen echter één, voor ons wel heel vertrouwd, aspect tot slot behandelen:

Sporen van de schoolstrijd in Wijnbeeks rapporten. Zij zijn er! Het is alleen in dit opzicht, dat de oppervisor niet geheel objectief is. Hij verfoeide namelijk de Afgescheidenen, die mensen, die aparte kerkjes hadden, tegen vaccinatie waren, geen gezangen wilden zingen en niets moesten hebben van een geloof boven geloofsverdeeldheid, een geloof, dat juist Wijnbeek zo aansprak. Vrijwel altijd zijn de Afgescheiden schoolmeesters bij hem mensen met een kwijnend oog en met neerhangende schouders. Als voorbeeld laten we hier drie oordelen volgen. Zij vallen door hun ongewone scherpte en grote partijdigheid geheel uit de toon der andere rapporten.

„Te Adorp vond ik het schoolonderwijs in een zeer ellendige toestand. In het lokaal vond ik 47 kinderen bijeen. Het onderwijs was er meer dan eene halve eeuw ten achteren. Er werd nog op den ouden trant gespeld; eentoonig en slepend gelezen. Om verstandsontwikkeling en taalkunde scheen de onderwijzer, P. S. Brill, zich niet te bekreunen. Het rekenen was niet noemenswaardig en op mijne aanmerkingen wegens dat gebrekkige onderwijs gaf hij mij ten antwoord: Met al die verbeteringen heeft men hier niet veel op. Het schrijven alleen was vrij goed. Er werd ook gezongen, doch niet anders dan psalmen. En het gezang was een oorverdovend geschreeuw. Deze man scheen voor alle teregtwijzing onvatbaar. Ik vernam, dat hij tevoren een vrij bekwaam onderwijzer was, doch in den laatsten tijd zweepachtige gevoelens was beginnen aan te kleven en dat zulks een schadelijken invloed op zijne geestvermogens uitoefent”.

In Zuid-Holland was het de school te Strijen, die aan vroegere eeuwen herinnerde. Daar vond Wijnbeek zelfs het catechisatieboekje van de in sommige kringen nog in hoge ere staande Hellenbroek, de streng-Voetiaanse predikant uit ± 1700. Diens „Voorbeeld der Goddelijke Waarheden voor eenvoudigen, die zich voorbereiden tot de belijdenissen des geloofs” dateert uit 1706! „Het lokaal is slecht. Ook zijn er de tafels en verdere meubelen in geen besten staat, en ziet het er over 't algemeen vrij slordig uit. De onderwijzer houdt nogtans kostdicipelen, aan welke hij onderrigt geeft in Fransch, Engels en Hoogduitsch. Maar op zijn eigenlijk lager onderwijs valt niet te roemen. Tevoren was hetzelfde beter. Hij geeft zich over aan overdreven godsdienstige gevoelens en dit schijnt nadeeligen invloed op zijn onderwijs te oefenen. Ik vond er het gereformeerde vraagboekje van Hellenbroek in de handen der leerlingen.

Het is vooral te Hooge Zwaluwe, dat Wijnbeek van leer trekt. „Het onderwijs aldaar is sedert mijn vorig bezoek nog verslechterd. Het lesgeven van A. van Malsen is individueel inplaats van klassikaal en beneden alle kritiek. Hij is een Dordsch zweeper met neerhangende schouders en kwijnend oog, en de arme leerlingen zijn er het slagtoffer van. Tevoren vond hij ahang bij fatsoenlijke lieden van zijne denkwijze, die hunne zonen bij hem in de kost deden. Doch de kostschool is geheel ver-

vallen en hij zelf vol schulden. Wanorde en slordigheid heerschten in school en in woning”.

We wierpen een blik terug op tal van facetten*): Het inkomen, de lokalen, het schooltoezicht, de leerstof, de opleiding en scholing der onderwijzers, de schoolstrijd. Het trekken van vergelijkingen tussen het verleden en het nu laten we aan de lezers over. Ons leidde de confrontatie met vroegere toestanden tot een dankbare waardering van het heden. Te Lintum schreef indertijd over „Een eeuw van vooruitgang”. Wij kunnen van anderhalve eeuw spreken!

Den Haag.

Dr. R. Reinsma.

*) Een aanvraag om subsidie voor een uitgave, die de belangrijkste facetten uit Wijnbeeks rapporten weergeeft, is door de Stichting voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek in behandeling genomen.

VERANTWOORDING GIFTEN KERKWERK ITALIË

Tot en met 29.11.1963 werden nog de volgende giften ontvangen:

M. J. B. te R. f 3.50; P. v. V. te S. f 12.50; J. S. U. te R. f 2.—; C. L. P. te R. f 5.—; J. J. S. te G. f 25.—; H. S.-v. G. te H. f 10.—; L. H.-U. te 's G. f 5.—; P. T. te Z. f 2.50; R. F. te A. f 5.—; totaal f 70.50. Totaal incl. vorige verantwoordingen f 2.916.67.

Verdere giften worden gaarne ingewacht op postrekening Nr. 50440 ten name van P. Groen, Rotterdam.

TERUGNAME

Op mijn artikel „Psalmen voor Volkszang” van 15 nov. kreeg ik zeer uiteenlopende reacties: warme bijval, woedende uitvallen en ook klachten van diverse goede broeders, die ik met mijn artikel heb pijn gedaan.

Dat laatste spijt me ontzaggelijk.

Ik had **allerminst** de bedoeling goede broeders te kwetsen. Maar het blijkt steeds weer uiterst moeilijk, vergelijkingen begrijpelijk te maken. In dit geval b.v. wilde ik niet alle broeders als Hitlerhorden schelden — maar slechts op **vergelijkingspunten** van „sommige” wijzen.

Zo is ook de term „programmatische broedermoord” geen kerkpolitiek uitgewogen grootheid geweest, maar een dichterlijke wijze om de hoge frequentie van kerkelijke misère aan te geven, welke bij objectieve buitenstaanders slechts een indruk van programmatiek kan maken.

Hoe het zij: ik neem voorshands heel de gewraakte alinea terug en hoop binnenkort een en ander duidelijk te kunnen maken.

D. W. L. M.

KERKNIEUWS

Beroepen te Enschede-Z. (vac. J. Kok): J. F. Hey te Drachten;

(bij acclamatie) te Daarlerveen: J. Geersing te Zuidwolde (Dr.);

te Smithville (Can. Ref. Church): Rev. H. Scholten te Oranjeville.

Bedankt voor Overschild: G. Lievaart te Onnen; voor Glanerbrug-Oldenzaal, Marknesse en Nagele: G. Mul te Rozenburg.

Ds. J. W. Beekman

Ds. J. W. Beekman hoopt op zondag 8 december a.s. in de namiddagdienst van 13.45 uur afscheid te nemen van de Geref. Kerk te Arum (Fr.), om vervolgens op zondag 22 december inrede te doen in de kerk van Hillegersberg-straatweg, na aldaar bevestigd te zijn door de consulent, Drs. J. Faber van Schiebroek- Hillegersberg-Centrum.

Samenspreking met Chr. Geref. te Amersfoort.

In Amersfoort is een samenspreking gehouden met de Chr. Geref. Kerkeraad. Men besloot tot het volgende gemeenschappelijke persbericht:

Op 27 september 1963 werd na onderlinge correspondentie en na een eerste oriënterende bespreking een samenspreking gehouden tussen de Raad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Amersfoort en de moderamina van de Gereformeerde Kerk te Amersfoort-Centrum en die te Amersfoort-West.

Ds. K. Deddens leidde het onderwerp in: „De Kerk”, aan de hand van de Schrift, de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus.

De leiding van de vergadering berustte bij Ds. H. W. Eerland.

In de samenspreking kwamen vooral naar voren het onderscheid en de merktekenen van ware en valse kerk, en de houding en verhouding van de kerken onderling.

Aan het eind van de bespreking kon worden geconstateerd dat, bij een eenheid van confessie, wel verschillen in denkwijze over het onderhavige onderwerp „de kerk” aan het licht zijn getreden.

Algemeen werd de noodzaak gevoeld, de samenspreking voort te zetten.

Op de volgende samenkomst zal Ds. H. W. Eerland het onderwerp „De Prediking” inleiden.

Ds. M. van Dooren.

Ds. M. van Dooren heeft op zondag 8 december a.s. afscheid te nemen van de gemeente te Rouveen om vervolgens op 22 december inrede te doen in de gemeente te Axel, na bevestiging door Ds. A. Kuiper aldaar.

Ingebruikname kerk Utrecht-N.W.

Op woensdagavond 27 november j.l. nam de gemeente van Utrecht-N.W. op stijlvolle wijze haar nieuwe kerk aan de Royaards v. d. Hamkade in gebruik. Br. van Garderen, voorzitter van de bouwcommissie, droeg het kerkgebouw over aan de kerkeraad met een toespraak, waarin hij in het kort de voorgeschiedenis van de bouw memoreerde. Ds. M. C. J. Blok aanvaardde het kerkgebouw voor de gemeente en las 2 Kron. 6 : 40-42. Hierna volgde de plaatsing van de Bijbel op de kansel, de aanvaarding van het doopvont, de voorbereiding van de avondmaalstafel en de opening van het psalmboek door enkele catechisanten. Men kon melding maken van een lange reeks geschenken, waaronder een kerkorgel van een broeder der gemeente en een fraaie gedenksteen van br. Mobach van Utrecht-Centrum. In een meditatie over 1 Cor. 15 : 12-20 gaf Ds. Blok een toelichting op de naam van de nieuwe kerk („Opstandingskerk”). Afgevaardigden van verschillende zusterkerken alsook van de Christelijke Gereformeerde Kerk ter plaats waren aanwezig. De kerk, ontworpen door de architecten Ir. P. Bügel en J. van de Dijk te Groningen, heeft een capaciteit van 576 zitplaatsen in totaal.

De Senaat van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Amsterdam heeft de eer U mede te delen, dat hij voor het jaar 1963-'64 in de volgende samenstelling is geïnstalleerd: L. P. Dorenbos, praeses; H. Breman, ab-actis; mej. D. I. Beekman, quaestrix. Het ab-actiaat is gevestigd: Weteringschans 114, Amsterdam-C.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

„Open het tehuis”

zo schreven velen een jaar geleden. Het werd onderstrept met een gift. We zijn intussen een stap verder gekomen, doch we zijn er nog niet. Zeker niet nu rekening gehouden moet worden met een niet onbelangrijke stijging der bouwkosten. Dit is een tegenvaller voor ons allen. Er staat echter tegenover, dat we allen hopen te delen in een loonsverhoging. Een meevaller voor iedereen dus. Tegen de achtergrond van dit laatste herhalen wij de leus: Open het tehuis.

December 1962 was voor ons een maand vol verrassingen. Wij hebben goede verwachtingen, dat de laatste maand van dit jaar ons evenmin zal teleurstellen. Wat wij vernamen van het voorlopig resultaat van de (gemeenschaps)oefening Australië, wekt dit gegronde verwachtingen. Ons is bekend, dat velen hieraan spontaan hebben medegewerkt omdat de initiatiefnemers er het kindertehuis bij betrokken hebben.

Wij wachten af en zeggen:

In december geniet ieder van de gezelligheid thuis.

Laat deez' kinderen meegenieten.

Zij vragen: stuur een gift en open ons tehuis!

Een begroting.

Enkele malen is gevraagd naar de kosten van de inrichting van het tehuis omdat men plan-

nen heeft aan de hand hiervan een bepaalde actie te voeren.

Hier volgt een specificatie:

Ligging	f 25.000,—
Huishoudtextiel	„ 5.500,—
Tafelgerei	„ 3.500,—
Keukeninventaris	„ 15.000,—
Diverse kamers	„ 11.000,—
Meubilair	„ 8.500,—
Schoonmaakartikelen	„ 3.500,—
Woningtextiel	„ 25.000,—
Diversen	„ 8.500,—

Wanneer men nu mocht besluiten een van deze bedragen voor zijn rekening te willen nemen of wil trachten dit bijeen te brengen is het dringende verzoek: pleeg overleg met het bureau van de Stichting! Men zal U gaarne alle gewenste inlichtingen verstrekken.

„Open het tehuis”

werd ditmaal weer verstaan door: Joop v. d. Laan. Hij schrijft: „Ik heb weer wat geld opgehaald bij kennissen voor U. U hebt al eens eerder geld gehad van mij. Ik ben 10 jaar”. Joop stuurde ditmaal f 8,95. Hij doet ons de hartelijke groeten. Wij zeggen tegen hem: heel hartelijk bedankt! Dit zeggen wij ook tegen Bram, die f 5,— stuurde. Ontvangen werden verder: 3 geboortegiften van elk f 10,—; f 15,85 van bruiloftsgasten ten Den Horn; f 15,— van N.N. via v. d. Graaf; f 3,25 aan een ouderling ter hand gesteld tijdens een huisbezoek; f 45,— van twee families; f 300,— van de broeders en zusters te Steenwijk, overhandigd tijdens een voorlichtingsavond; eenzelfde avond, georganiseerd door de kring van vrouwenverenigingen te Arnhem bracht f 63,15 op. Naar wij weten zijn het mooie avonden geweest. Van de avond te Enschede is het resultaat ons nog niet bekend. Conclusie? Wij zijn blij en dankbaar.

Verantwoording:

Ontvangen over de laatste veertien dagen	
van kerken	f 5.598,60
van particulieren	„ 668,66
Totaal:	f 6.267,26

Collecten en giften op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

Dr. J. VAN DER HOEVEN

en

Mejuffrouw J. H. VAN DER HERBERG

hebben het genoegen kennis te geven van hun voornemen in het huwelijk te treden, zo de HEERE wil op woensdag 18 december a.s. om 12.00 uur ten stadhuijze te Haarlem. Kerkelijke bevestiging in een dienst uitgaande van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Haarlem in de Begijnhofkapel om 15.15 uur. Voorganger: Ds. J. Snijder, legerpredikant te Ermelo.

Receptie van 17.00-18.30 uur in hotel Roozendaal, Bloemendaalseweg 260, Overveen.

Tijdelijk adres: Vaartstraat 51 II, Amsterdam. Amsterdam, Vaartstraat 51 II, 2 december 1963. Haarlem, Delftlaan 53, 2 december 1963.

Verschenen:

SCHORSING EN KERKVERBAND

door Ds G. JANSSEN.

Een brochure die in de kritieke fase waarin de vrijg. geref. kerken verkeren goede diensten kan bewijzen tot het doen wederkeren van vrede in gerechtigheid.

64 pagina's Prijs: f 1.90

Verkrijgbaar bij de boekhandel en rechtstreeks bij de Uitgevers
UITG. BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN
AMSTERDAM - Valkenburgerstraat 106

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

★

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk